

Klasa: 900-06/13-01/0010

Ur. broj: 2181-190-01/1-13-0005

Split, 14.11.2013.

Očitovanje Filozofskog fakulteta u Splitu na prijedlog nacрта *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*

Na samom početku želimo istaći da pozdravljamo ideju donošenja *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*. Strategija je nužna. U akademskoj zajednici u Hrvatskoj, pa i u njezinom dijelu na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, uvijek je prevladavao stav da je potrebno usvojiti cjelovitu strategiju kao *conditio sine qua non* reforme i zakonskih promjena u sferi obrazovanja i znanosti. Stoga načelno pozdravljamo izradu *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*. Premda cijenimo trud brojnih autora i suradnika, članova koordinacijskog, operativnog tijela i radnih skupina, koji su uložili u sastavljanju ovoga teksta, smatramo da dokument treba preinačiti i popraviti kako bi mogao funkcionirati kao smisljena strategija realnog i održivog razvoja obrazovanja i znanosti. Dobro je i što je organizirana javna rasprava o Prijedlogu *Strategije*, iako je rok za raspravu trebao biti duži.

Radni dokument na ukupno 175 stranica sadržava nekoliko poglavlja: *Cjeloživotno učenje, Rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje, Visoko obrazovanje, Obrazovanje odraslih, Znanost i tehnologija, Smjernice za provedbu strategije*.

U poglavlju pod naslovom *Visoko obrazovanje* naglasak je stavljen na 'stjecanje kompetencija', ne znanja, nego „stjecanju potrebnih kompetencija u svrhu zadovoljavanja društvenih potreba“. Stoga su, smatraju autori *Strategije*, potrebne supstancijalne promjene u sustavu mreže visokih učilišta, njenoj organizaciji, visokoobrazovnom procesu i resursima kojima raspolažu visoka učilišta. Razlozi su, opet prema autorima *Strategije*, sljedeći: broj studijskih programa je prevelik što nužno dovodi do neracionalnog trošenja resursa te postoji niz sličnih ili gotovo identičnih programa za što u velikom broju slučajeva nema stvarnog opravdanja i najavljuje se da će se *supstancijalne promjene* provoditi racionalizacijom broja studijskih programa pri čemu će glavni alati biti *programski ugovori*. Analiza studijskih programa provest će se do kraja 2014. (proces reakreditacije i samoevaluacije), a proces racionalizacije će se provesti do kraja 2020.

Jedna od mjera (Mjera 2.3.1 - Visoko obrazovanje) je i „Razviti metodologiju predviđanja društvenih potreba po kompetencijama za buduća zanimanja (...).“ Na temelju te metodologije planirat će se kvote na studijskim programima. Tko će odlučivati o izradi standarda kvalifikacije i studijskih programa? Je li doista zamišljeno da samo oni koji imaju resurse moraju najaviti kakva im radna snaga treba, a sveučilišta (ona koja imaju znanja) će im takvu radnu snagu proizvoditi i isporučiti? Mada, naravno, polazimo od toga da ćemo našim studentima osigurati stjecanje kompetencija koje im omogućavaju kompetitivnost na domaćem i međunarodnom tržištu rada, dobra praksa u drugim europskim i drugim zemljama ukazuje ne samo na to da se humanistika ne odmjerava isključivo prema potrebama tržišta rada, već se polazi od činjenice da se humanističke znanosti trebaju inkorporirati (i redovito se to čini) u svaki studij koji 'proizvodi određene kompetencije' i to kao obavezni element društvene i liberalno-humanističke odgovornosti. U tom smislu, na primjer, većina sjevernoameričkih, australskih i britanskih Sveučilišta humanističku i društvenu komponenta studija *uključuje* kao obligatnu u veliku većinu studijskih programa, a većina 'priznatih i uspješnih' sveučilišta humanističke vrijednosti i programe ističu kao svoju posebnost, a multidisciplinarnost vlastitih programa kao komparativnu prednost u kombinaciji stjecanja kompetencija i usvajanja osnovnih društveno-pragmatičnih znanja o čovjeku i svijetu. O tome bi se *Strategija* morala očitovati, ako doista želimo funkcionalno integrirana sveučilišta u kojima će se osim usmjerenih profesionalaca provoditi i osnovna svrha sveučilišta, odnosno široko obrazovanje koje će u konačnici omogućiti kvalitetno društvo i društveni okvir napretku, i ako namjeravamo doći u krug onih sveučilišta koje privlače strane studente, kapital i stvaraju atmosferu koja je poticajna, optimistična i omogućuje promjene društvenih paradigmi i okvir razvoju i optimističkom (kreativnom) pogledu na prostor i društvene odnose. *Naime, dok god humanistika ne bude integrirana u sve studijske grupe, one će biti uskraćene za osnovnu komponentu akademije: kritičko mišljenje, sposobnost prilagodbe u promijenjenom svijetu, preispitivanje svih vrsta stereotipa i rad na kreativnim promjenama nabolje!*

Nadalje, dugoročno gledajući napomena „u svrhu zadovoljavanja društvenih potreba“ stoji, ali u ovom trenutku se to naprosto čini neprimjenjivim, a ne može se primijeniti stoga što već duže nema gospodarskog razvoja, što kriza dugo traje, što je praktički još uvijek više otkaza nego novog zapošljavanja. I kad bi se danas primijenilo *načelo obrazovati prema društvenim potrebama* – što je inače, načelno, u društvu koje se razvija, posve logično i posve prihvatljivo načelo – onda bi veliku većinu i fakulteta i srednjih škola u RH trebalo zatvoriti!

Vezano uz racionalizaciju iz točke 1.1 o usklađivanju broja i profila studijskih programa nadalje nije jasno hoće li se:

(i) tražiti prilagođavanje koje neko sveučilište i fakultet može postići, ili;

(ii) izabirati između već postojećih studijskih programa?

U slučaju (ii) su 'mlađa' i/ili regionalna sveučilišta ili fakulteti u nepovoljnom položaju i njihov položaj ne ovisi o njima. Pravedna odluka u ovom slučaju traži dulje vrijeme prilagodbe, uz poštivanje autonomije Sveučilišta u određivanju najboljeg modela za racionalizaciju studijskih programa.

Dalje, prema podacima, proizlazi „da je prosječan broj stalno zaposlenih nastavnika po studijskom programu 6,4 na sveučilištima“ i onda se u prijedlogu Strategije zaključuje: „Iz ovih podataka jasno slijedi da je broj studijskih programa prevelik“. Ovom prilikom ne tvrdimo da je broj studijskih programa ni premalen ni prevelik, ali prethodni podatak zasigurno nije dovoljan za takvo zaključivanje. Zašto? Naprosto stoga što su radna mjesta na fakultetima već duže vrijeme – u pravilu – „pod embargom“, odnosno radna mjesta se nisu otvarala. Tako danas imamo situaciju da približno na jednom fakultetu/sveučilištu na određenom odsjeku imamo 10 zaposlenih nastavnika, na drugom 20, a na trećem 30. Ovi posljednji ranije su se „etablirali“. Prema ovome, nije uvijek i svuda taj omjer takav što nema kandidata koji ispunjavaju uvjete za sveučilišnog nastavnika (u raznim statusima i zvanjima) nego je taj omjer takav što nema primanja novih nastavnika. Ili, drugim riječima, *nema (ili nije bilo) smišljene dugoročne razvojne kadrovske politike u visokom obrazovanju i znanosti!*

Svi zadani ciljevi u poglavlju visokog obrazovanja usmjereni su na izazove tržišta rada, a ne na izazove svijeta pred nama ili znanja kao vrijednosti po sebi. Autori *Strategije* tvrde da je obrazovanje stvar osobnog boljitka pojedinca, a ne stvar društva. Međutim, što je pojedinac bez društva? Obrazovanje jest, i treba biti, *i osobna i društvena vrijednost!* Filozofski fakultet u Splitu, zagovarajući obrazovanje kao cjeloživotno, osobno i profesionalno, smatra da je upravo obrazovanje temelj razvoja svakoga društva. Uvjereni smo da doprinosimo razvoju društva, lokalne zajednice i šire regije kroz razvoj nastavnog i znanstvenog rada na našoj ustanovi na principima izvrsnosti, etike i morala. Time Filozofski fakultet u Splitu nastavlja stoljetnu tradiciju edukacije u našoj regiji. Ta tradicija nas povezuje s drevnom kulturom Europe i Mediterana, i svoju snagu crpi iz lepeze različitih kvalitetnih studijskih programa. Osiguranje stabilnih izvora financiranja preduvjet je svakog uspješnog obavljanja djelatnosti ne samo našega Fakulteta, a tu, naravno, dijelimo sudbinu velike većine u našem društvu i osjećamo teret sveopće duboke gospodarske i financijske krize. No, ipak smatramo da humanističke i društvene znanosti ne smiju u svom cilju nikada biti postavljene kao isključivo gospodarski motivirane niti smiju biti ovisne o promjenjivim uvjetima na tržištu. Po našem dubokom uvjerenju, država je ta koja se o znanosti i obrazovanju treba skrbiti kao o *javnom dobru*. Ona je ta koja treba stvarati uvjete za razvoj gospodarstva i društva, a politika koja bi težila smanjivanju broja humanističkih i društvenih programa i studenata jer oni nisu tržišno isplativi,

društvu bi učinila medvjedu uslugu. Isključivom usmjerenošću na korisnost i isplativost, zaboravlja se da samo obrazovana i slobodna osoba može biti dobar građanin, steći sposobnost kritičkog mišljenja i doprinositi gospodarstvu i društvu u cjelini.

Filozofski fakultet u Splitu predlaže slijedeće konkretne izmjene:

1. Strategija treba biti koncizan i precizan dokument, znatno kraći od sadašnjih 175 stranica, u kojemu će se jasno i razgovijetno izložiti glavni elementi razvoja obrazovanja, znanosti i tehnologije, temeljeni na realnim osnovama. U tome smislu Strategija se mora jasno referirati na aktualnu praksu i politiku koju se provodi u ovim resorima, te odrediti smjernice kojima će se promijeniti nezadovoljavajuće sadašnje stanje, kako bi uvodna rečenica Strategije: „Hrvatska prepoznaje obrazovanje i znanost kao svoje razvojne prioritete“ dobila smisao i svoju potvrdu u praksi.
2. Potrebno je osigurati ravnopravniji položaj humanističkih i društvenih znanosti unutar Strategije. Potrebno je naglasiti i važnost obrazovanja, poglavito u području humanističkih i društvenih znanosti, kao *javnoga dobra* koje ne smije biti podložno zahtjevima tržišta. Samo se na taj način može naglasiti „posebna uloga (koja) pripada *humanističkim znanostima (...)* i potreba za *prezentiranjem hrvatske humanistike* izvan naših granica u svrhu osiguravanja *hrvatske prisutnosti* i prepoznatljivosti u multinacionalnoj uniji“. (Strategija, str. 145.) Stoga, uz međunarodnu komunikaciju na svjetskim jezicima, u Strategiji treba naglasiti i *nužnost razvoja hrvatskog jezika* kao jezika hrvatskog obrazovanja i znanosti, te potrebu razvoja hrvatske znanstvene terminologije u svim znanstvenim područjima, a ne samo u humanistici. Treba uložiti više sredstava i jaču logističku potporu za istraživanje hrvatskog jezika i kulture, dati potporu otvaranju katedri za hrvatski jezik u inozemstvu, osigurati stipendije za strane studente i sl. Općenito, u fokus *Strategije* treba staviti područja od nacionalnog interesa.
3. U *Strategiji* se na više mjesta može iščitati naglašena tendencija „bijega“ znanosti i znanstvenog istraživanja iz sveučilišnih okvira, s indirektnim prepuštanjem te uloge institutima, a možda dijelom i nekim djelovanjima privatnoga sektora. Djelatnost sveučilišta, uz visokoškolsku nastavu, nužno uključuje i znanstveno-istraživački rad, stoga izdvajanje tzv. istraživačkih sveučilišta *de facto* znači izjednačavanje ostalih sveučilišta s veleučilištima. Strategija bi, umjesto toga, budući da konstatira da „hrvatski sveučilišni sustav sa sedam javnih sveučilišta, njihovim tradicijskim vrijednostima, današnjim postignućima i prostornim rasporedom nije predimenzioniran“ (str. 147)

trebala planirati znanstveno-istraživački rad na svim sveučilištima, za što treba osigurati znatno veća sredstva, budući da se temelji na načelu „poboljšanog financiranja“ (str. 8), te kani „poticati izdvajanja za visoko obrazovanje iz javnog i privatnog sektora“, kako bi se konačno prekinulo s praksom po kojoj je „hrvatsko javno izdvajanje za visoko obrazovanje određeno kao postotak BDP-a trenutno među najnižima u Europi i iznosi 0,73 %.“ (str. 112). Stoga bi u tom kontekstu trebalo jasno distingvirati društvene (razvojne) uloge tih segmenata i to posebno javnoga i privatnoga, pa u tom znanstvenom kontekstu eksplicitno nastavnoga i istraživačkoga. To znači da takve specifične uloge moraju biti naglašene, elaborirane i razvojno planirane (financijski, kadrovski i sl....). Njihova je suradnja nedvosmisleno potrebna. Ali samo u onim društvenim okolnostima, u kojima se jasne granice djelovanja i financiranja mogu podvući.

Svoje Očitovanje završavamo čuđenjem je li moguće da država kao ključna predlagateljica *Strategije*, nije konkretnije i dosljednije promislila što je s *društvenom uvjetovanošću* za ostvarivanje većine zamišljenoga u *Strategiji*? Stoga se nameće upit – tko će sve zamišljene brojne (evaluacijske) analize i istraživanja obaviti na našim sveučilištima? Kako i tko će raditi sistematske i konzistentne samoanalize, nužne kao pretpostavke ostvarivanja većine planiranoga u *Strategiji*? To kompetentno mogu samo uraditi ekspertni timovi društvenjaka, a njih uopće nema u planiranim nositeljima i izvršiteljima, pa se donekle čini da je riječ o svojevrsnom utopističkom tekstu u kojem se nižu dobre i lijepe želje, zamisli i sl.

Zaključno, mislimo da je za postavljanje bilo kojeg cilja iz *Strategije* obrazovanja, znanosti i tehnologije potrebno prvo donijeti **Strategiju gospodarskog razvoja Hrvatske** (kao i razvoja drugih segmenata društva) i postići koordiniranost, suglasnost u ključnim točkama tih razvojnih dokumenata te smatramo, ako želimo ostvariti supstancijalni iskorak iz sadašnjeg stanja u sustavu obrazovanja, da se uz dobro promišljene reformske mjere doista konačno mora prekinuti s praksom po kojoj je hrvatsko javno izdvajanje za visoko obrazovanje među najnižima u Europi.

U Splitu, 15. studenoga 2013.

Dekan

Prof. dr. sc. Aleksandar Jakir